

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»**

КРАВЧЕНКО ОЛЕКСАНДР СЕРГІЙОВИЧ

УДК 342.92

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ОСНОВИ ГЕНДЕРНОЇ ПОЛІТИКИ

12.00.07 – адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Ужгород – 2024

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Приватній установі
«Науково-дослідний інститут публічного права».

Науковий керівник –

кандидат юридичних наук, доцент,
відмінник освіти України

Боровик Андрій Володимирович,

Приватна установа «Науково-дослідний
інститут публічного права»,
віцепрезидент із наукової роботи.

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор,
заслужений працівник освіти України

Шаповал Роман Володимирович,

Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
завідувач кафедри адміністративного права
та адміністративної діяльності;

доктор філософії в галузі права, доцент

Деревянко Наталія Зеновіївна,

Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука,
завідувач кафедри кримінально-правових
та адміністративно-правових дисциплін.

Захист відбудеться «08» листопада 2024 року о «13⁰⁰» годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 61.051.07 Державного вищого навчального закладу «Ужгородський національний університет» за адресою: 88000, м. Ужгород, пл. Народна, 3 (зала вченої ради).

З дисертацією можна ознайомитися в національній бібліотеці Державного вищого навчального закладу «Ужгородський національний університет» за адресою: 88000, м. Ужгород, вул. Університетська, 14.

Автореферат розісланий «08» жовтня 2024 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Т.П. Попович

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Успішність та ефективність здійснення гендерної політики є гарантією дотримання конституційного принципу про пріоритетність для держави людини, визнання її найвищою соціальною цінністю. Впровадження гендерної політики та ефективне адміністративно-правове регулювання визначає рівень демократичного розвитку країни, успішність здійснення державою покладеної на неї соціальної та економічної функцій.

Питання розуміння гендерної рівності залишається правовою категорією, що перебуває у процесах нормативної трансформації та реформування, що визначається переглядом підходів до встановлення соціальних ролей, що виконуються жінками, чоловіками. В Україні питання гендерної рівності особливо гостро постає в умовах воєнного стану, що стало причиною до обґрунтування розуміння гендерної політики та специфіки її здійснення крізь призму принципів соціальної стійкості, соціальної справедливості та обґрунтованості.

Попри зазначене, і досі на рівні Конституції України не визначено зміст категорії «гендерна рівність», що визначається відсутністю спеціального нормативного підходу до встановлення змісту та складників гендерної політики.

Встановлення змісту адміністративно-правового регулювання гендерної політики має базуватися на дослідженнях таких учених, як: В.Б. Авер'янов, В.М. Бевзенко, Ю.П. Битяк, А.В. Боровик, М.Ю. Віхляєв, Ю.А. Волкова, І.П. Голосніченко, Я.В. Греца, О.О. Губанов, Н.З. Деревянко, О.Ю. Дрозд, О.Ю. Дубинський, В.Л. Зьолка, Р.В. Ігонін, Р.А. Калюжний, Т.О. Карабін, Т.О. Коломоець, А.Т. Комзюк, В.І. Курило, А.М. Кучук, Я.В. Лазур, Т.О. Мацелик, Н.Р. Нижник, Д.В. Приймаченко, Р.В. Шаповал та інших. Розуміння змісту державної політики висвітлювалось у працях таких учених, як: Дж. Андерсон, Л. Ган та Б. Гогвуд, М. Крафт та А. Фарлонг, Р. Гудін, М. Морган і М. Райн, Л. Куїнн та Е. Янг тощо.

Встановлення змісту гендерної політики досліджено у таких працях, як: дисертація К.Б. Левченко на тему «Управління процесами формування гендерної політики в Україні (організаційно-правові аспекти)» (2003 р.); дисертація А.А. Грибовської на тему «Конституційні засади гендерної рівності в Україні» (2019 р.); дисертація Н.О. Баласинович на тему «Забезпечення гендерної рівності в системі органів державної влади» (2023 р.) та ін. У разі дослідження вони не відображають проблематику адміністративно-правового регулювання здійснення гендерної політики в умовах спеціального режиму воєнного стану та в загальних умовах, що зумовлює актуальність такої наукової праці.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Дисертацію виконано відповідно до Закону України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки», Переліку пріоритетних тематичних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розробок на період до 2023 р., затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 07 вересня 2011 р. № 942, Плану законодавчого забезпечення реформ в Україні, схваленого Постановою Верховної Ради України від 04 червня 2015 р. № 509-VII. Дисертація підготовлена в межах запровадження та реалізації Стратегії повернення активів на 2023–2025 рр., схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 01 серпня 2023 р. № 670-р, та задля забезпечення ефективності здійснення вимог, визначених Законом України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» від 8 вересня 2005 р. № 2866-IV, Державної стратегії забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2030 р. та затвердження операційного плану з її реалізації на 2022–2024 рр., затвердженої Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 12 серпня 2022 р. № 752-р. Дисертацію виконано в межах планів науково-дослідної роботи Приватної установи «Науково-дослідний інститут публічного права». Внесок здобувача полягає у встановленні адміністративно-правових основ гендерної політики в Україні.

Мета дослідження. Метою дисертаційного дослідження є комплексна науково-практична розробка зі встановлення адміністративно-правових основ гендерної політики в Україні. Для досягнення зазначеної мети у дисертаційній роботі поставлені такі *задачі*:

- визначити сутність та зміст гендерної політики;
- охарактеризувати європейські та світові стандарти нормативно-правового регулювання здійснення гендерної політики;
- відобразити сучасний стан нормативно-правового регулювання здійснення гендерної політики в Україні;
- вивчити функції та принципи адміністративно-правового регулювання здійснення гендерної політики в Україні;
- з'ясувати суб'єктний склад правовідносин із реалізації гендерної політики в Україні;
- систематизувати адміністративно-правові засоби реалізації гендерної політики в Україні;
- встановити місце та значення участі громадськості у забезпеченні реалізації гендерної політики в Україні;
- визначити гарантії ефективності реалізації гендерної політики в Україні.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, пов'язані з реалізацією гендерної політики в Україні.

Предметом дослідження є адміністративно-правові основи гендерної політики в Україні.

Методи дослідження. Методологічну основу дисертації становить комплекс загальнонаукових і спеціальних методів та засобів наукового дослідження. На основі застосування аксіологічного підходу встановлено зміст категорії «принципи здійснення гендерної політики», встановлено її функції та значення у розбудові сучасної української держави (підрозділи 1.1, 1.3, 1.4). За допомогою діалектичного методу визначено сутність гендерної рівності, розкрито її мету, вимоги та особливості механізму забезпечення ефективності здійснення гендерної політики (розділ 2). Історико-правовий метод дозволив встановити розвиток нормативно-правового регулювання відносин зі здійснення гендерної рівності. Порівняльно-правовий метод використано для порівняльного аналізу забезпечення гендерної рівності та заборони гендерної дискримінації на міжнародно-правовому та зарубіжному рівнях (підрозділи 1.2, 2.4). Використання законів формальної логіки та її методів дало змогу визначити структурно-логічну схему дослідження, виявити адміністративно-правові основи гендерної політики (підрозділи 1.1, 1.2, 1.4, 2.3, 2.4).

Нормативною базою дослідження є Конституція України, чинне законодавство України про гендерну рівність, законодавство зарубіжних країн (Швейцарської Конфедерації, Канади, Сполучених Штатів Америки, Французької Республіки та ін.) та судова практика (ЄСПЛ та національних судів).

Емпіричною базою дослідження виступають дані, отримані під час аналізу й узагальнення чинного законодавства України, законодавства зарубіжних країн, теоретичні праці, судова практика та дані аналітичних досліджень незалежних організацій та установ (World Economic Forum, Freedom House, La Strada, Центру Разумкова, Харківської правозахисної групи, Української Гельсінської спілки з прав людини та ін.).

Наукова новизна отриманих результатів. Дисертація є кваліфікаційною науковою працею, у якій на основі аналізу теорії і практики реалізації положень національного та міжнародного права розкрито адміністративно-правові основи гендерної політики, обґрунтовано низку концептуальних понять, теоретичних положень, практичних рекомендацій щодо вдосконалення реалізації гендерної політики в Україні. На основі проведеного дослідження сформульовано нові положення, які можна розглядати як внесок у розвиток адміністративного права України та які є важливими для правотворчої та правозахисної діяльності. Зокрема:

уперше:

- обґрунтовано необхідність розуміння принципу гендерної рівності як регулятора суспільних відносин, що є водночас як засадами правового регулювання, так і базисом для здійснення політики соціально-економічного розвитку громади, досягнення якого є безумовним імперативом;

- на підставі аналізу досвіду зарубіжних країн обґрунтовано необхідність запровадження до національного правового процесу не лише категорії «гендерна рівність», а і категорії «гендерна справедливість»;

– обґрунтована доцільність у національному законодавстві розробити положення про обов’язковість призначення радників та радниць з гендерних питань у всіх сферах соціально-економічного та політичного життя держави;

удосконалено:

– розуміння системи спеціальних принципів адміністративно-правового регулювання здійснення гендерної політики, до яких віднесено такі: забезпечення соціального добробуту; забезпечення рівності осіб незалежно від статі та соціальної ролі у суспільстві; створення рівноправних умов для здобуття освіти та професійного розвитку; рівні доступ та можливості до здійснення громадських та політичних прав особи; принцип соціальної стійкості; принцип соціальної співмірності та відповідальності;

– підходи до класифікації суб’єктів правовідносин із реалізації гендерної політики, до яких віднесено: органи виконавчої влади; державні органи, які не належать до жодної з гілок влади та наділені окремими функціями органів виконавчої влади у сфері реалізації гендерної політики; органи місцевого самоврядування, які здійснюють делеговані повноваження органів виконавчої влади у сфері реалізації гендерної політики; юридичні особи публічного права, які на підставі делегованих повноважень здійснюють окремі функції органів виконавчої влади у сфері реалізації гендерної політики; приватні особи (фізичні особи та юридичні особи приватного права), які на підставі делегованих повноважень здійснюють окремі функції органів виконавчої влади у сфері реалізації гендерної політики; організації громадянського суспільства та їх коаліції, платформи, об’єднання; міжнародні організації;

дістали подальшої наукової розробки:

– розуміння системи проблем нормативно-правового регулювання здійснення гендерної політики в Україні, до яких віднесено: низьку ефективність реалізації та практики правозастосування гендерно-правової експертизи законопроектів; низьку ефективність дії нормативних та організаційних механізмів забезпечення не лише механізмів гендерної рівності, але і гендерної справедливості;

– юридичні гарантії ефективності реалізації гендерної політики в Україні являють собою певну систему засобів, спрямованих на утвердження у суспільстві гармонійного стану, узгодженості, злагоди, єдності, консенсусу між суб’єктами правовідносин із реалізації гендерної політики на всіх рівнях з метою ефективної реалізації, охорони та захисту права рівності.

Практичне значення отриманих результатів. Сформульовані висновки та практичні рекомендації можуть бути використані:

– у науково-дослідній сфері – для подальшого дослідження адміністративно-правових основ гендерної рівності;

– у правотворчій діяльності – для удосконалення гендерного законодавства та забезпечення експертизи законопроектів на предмет додержання адміністративно-правових основ гендерної рівності;

– у навчальному процесі – під час підготовки відповідних розділів навчальних посібників та підручників із адміністративного права та процесу України, зокрема, з навчальних курсів «Адміністративне право України», «Права людини» та ін.;

– у правозахисній діяльності – для забезпечення ефективності здійснення гендерної політики в Україні.

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійною науковою працею, що відображає результати проведеного дослідження. Сформульовані теоретичні положення, висновки та пропозиції були одержані дисертантом унаслідок аналізу та безпосереднього використання в роботі науково-інформаційних, нормативно-правових джерел і матеріалів щодо визначення адміністративно-правових основ гендерної політики в Україні.

Апробація матеріалів дисертації. Результати дослідження були оприлюднені та доповідалися на 3 міжнародних науково-практичних конференціях: «Юридичні науки: проблеми та перспективи» (м. Запоріжжя, 23–24 лютого 2024 р.); «Теоретичні та практичні проблеми реалізації норм права» (м. Кременчук, 22–23 грудня 2023 р.); «Восьмі Таврійські юридичні наукові читання» (м. Київ, 16–17 червня 2023 р.).

Публікації. Основні наукові результати дисертації відображено у 7 наукових працях, серед яких 3 наукові статті опубліковані в юридичних фахових виданнях України, затверджених МОН України, 1 наукова праця – в іноземному фаховому виданні, та 3 тези доповідей на міжнародних науково-практичних заходах.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, двох розділів, що містять вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації – 216 сторінок, основний зміст – 162 сторінки. Список використаних джерел налічує 197 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність вибраної теми дисертації, висвітлено її зв'язок із науковими програмами, планами й темами, проаналізовано загальний стан наукової розробленості теми; визначено мету й завдання дослідження, сформульовано об'єкт і предмет, названо основні методологічні підходи до дослідження; розкрито наукову новизну, теоретичне та практичне значення роботи, а також наведено відомості про апробацію і публікацію результатів дослідження, його структуру.

Розділ 1 «Гендерна політика як об'єкт адміністративно-правового регулювання» складається з чотирьох підрозділів.

У **підрозділі 1.1 «Гендерна політика: визначення сутності та змісту»** зазначено, що в межах цієї дисертації рівність буде розглядатися як регулятор суспільних відносин, що є певним принципом правового регулювання та формування і функціонування суспільства, досягнення якого є безумовним імперативом. При цьому рівність у межах правових підходів розуміється: як

принцип нормативного регулювання суспільних відносин; як соціальна цінність; як правовий інститут; як характеристика правового статусу особи; як характеристика механізму нормативно-правового забезпечення прав і свобод людини.

Визначено, що реалізація рівності відбувається через такі складники її розуміння, як: рівність особи перед законом; рівність особи у здійсненні права на судовий захист; рівність доступу до інформації; рівність доступу до публічного управління; рівність правових статусів. Підкреслено велике значення, яке має дотримання принципу рівності як принципу реалізації адміністративно-правового статусу. Адміністративно-правовий статус особи віднесено до динаміки публічно-управлінських правовідносин. Акцентовано, що встановлення адміністративно-правового статусу приватної особи визначає межі діяльності у сфері публічно-управлінських правовідносин.

Вказано, що дотримання принципу рівності у реалізації та захисті адміністративно-правового статусу приватної особи, адже саме він є складовою частиною системи гарантій забезпечення як рівних можливостей у здійсненні суб'єктивних пасивних управлінських прав (зокрема, права бути вибраним), так і суб'єктивних активних управлінських прав (як права вибирати та брати участь у проведенні референдуму чи виборів). Встановлено, що розуміння реалізації принципу рівності залежить не лише від об'єктних характеристик правовідносин, але і має враховувати суб'єктні ознаки відповідної сфери. Наголошено, що вирішальне значення для конкретизації змісту цього принципу має його суб'єкт (суб'єкт права, правове становище якого цей принцип визначає).

З'ясовано, що застосування категорії «гендер» починається із другої половини ХХ ст., що хоча і пов'язується із категорією «стать», але при цьому насамперед має розглядатися як соціокультурна категорія, допускаючи право особи вибирати свою статеву приналежність, не розглядаючи її як імператив, що діє від народження. Отже, гендер може розглядатися як соціальна свобода, а стать – як біологічна свобода. Підкреслено, що відмежування статі і гендеру дійсно має враховувати не лише біологічні ознаки та характеристики, але і будуватися на соціальних ознаках здійснення наданих особі прав. Зроблено висновок, що гендер належить до характеристики індивідуума як учасника соціальних (суспільних) відносин, тоді як стать характеризує особу з точки зору її біологічних та фізіологічних ознак, тобто підкреслено, що гендер є більш широкою категорією, що здатна відобразити не лише біологічні характеристики особи, але і встановлює зміст певної соціальної ролі особи. Наголошено, що гендерна структура особистості відображує її соціальні емоції, її роль у сімейних відносинах, її роль як учасника освітньо-культурного національного простору, що комплексно встановлює її здатність усвідомити свою гендерну ідентичність.

Підкреслено, що гендерна рівність не має розумітися як рівність прав виключно чоловіків та жінок. Зазначено, що реалізація гендерної рівності визначається як: юридична рівність осіб, незалежно від розуміння ними своєї статевої приналежності та вибраної соціальної ролі; фактична рівність, що полягає у відсутності відмежування механізмів здійснення суб'єктивних можливостей залежно від соціальної та статевої ролі особи; рівнозначність наслідків діяльності особи. Зроблено висновок, що здійснення гендерної політики має не лише юридичне, соціальне значення, але має відображати і економічні потреби суспільства, що пов'язується із порушенням прав жінок чи осіб, які не мають визначеної статевої приналежності, для доступу до низки сфер виробництва через неможливість здобуття відповідної професійної чи вищої освіти, через створення перешкод реалізації права особи на охорону здоров'я та інших видів публічних послуг. Акцентовано, що гендер належить до характеристики індивідуума як учасника соціальних (суспільних) відносин, тоді як стать характеризує особу з точки зору її біологічних та фізіологічних ознак, що має бути основою для встановлення змісту гендерної політики та напрямів її реалізації.

У *підрозділі 1.2 «Європейські та світові стандарти нормативно-правового регулювання здійснення гендерної політики»* акцентовано, що інтеграція норм європейського та міжнародного законодавства вимагає відображення у національній правовій системі України стандартів гендерної рівності, що має враховувати як тенденції зовнішньополітичних процесів, так і особливості соціального, культурного, економічного розвитку країни.

Обґрунтовано, що спрямування діяльності міжнародних організацій з питань забезпечення гендерної рівності визначається такими векторами, як: подолання проявів дискримінації; забезпечення рівноправності чоловіків і жінок (так звана якісна рівність); створення рівних умов для реалізації суб'єктивних активних та пасивних виборчих прав (кількісна рівність); усунення протиправних діянь та запобігання їх вчиненню, що пов'язані зі встановленням певних гендерних ознак (торгівля дітьми, жінками, сексуальне рабство, поширення продукції, що має ознаки порнографії тощо).

Проведено аналіз законодавства окремих країн з питань гендерної рівності (Швейцарської Конфедерації, Сполучених Штатів Америки, Федеративної Республіки Німеччина, Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії, Канади та ін.). Визначено прогресивність Закону Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії про рівність 2010 р., де встановлюється, що сутність гендерної рівності полягає у закріпленні принципу, що особа має захищену ознаку зміни статі, якщо особа планує пройти, проходить або пройшла процес (або частину процесу) з метою зміни статі особи шляхом зміни фізіологічних чи інших ознак статі. У статті 7 Закону Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії про рівність 2010 р. міститься положення, що посилення на транссексуальну особу є посиленням на особу, яка має захищену ознаку зміни статі.

Зазначено, що є необхідним забезпечення актами чинного законодавства не лише положень про гендерну рівність, але і положень про гендерну справедливість, що є певним вектором розвитку сучасних держав. Окрему дослідницьку увагу звернено на положення Закону Канади про справедливість у сфері зайнятості та надання рекомендацій щодо модернізації та зміцнення федерального законодавства, заснованих на фактах рамки рівності в працевлаштуванні. Встановлено, що Закон Канади про справедливість в оплаті праці, який набув чинності у серпні 2021 р., сприятиме «досягненню рівності в оплаті праці за допомогою проактивних засобів шляхом усунення системної гендерної дискримінації в практиках і системах винагороди роботодавців, з якою стикаються працівники, які обіймають посади переважно жінок, класів посад, щоб вони отримували рівну винагороду за роботу рівної цінності». Зроблено висновок, що досягнення здійснення політики Канади у сфері гендерної рівності полягають у такому: розробка та впровадження рамкової системи гендерних результатів (GRF) була представлена у бюджеті на 2018 р. Визначено, що напрямками забезпечення ефективності здійснення політики Канади у сфері гендерної рівності є такі сфери, як: освіта та розвиток навичок; економічна участь і процвітання; лідерство та демократична участь; подолання проявів гендерного насильства та доступу до правосуддя; зниження бідності, здоров'я та благополуччя.

Зроблено висновок, що відповідно до норм чинного законодавства сучасних демократичних країн на конституційному рівні закріплюється принцип гендерної рівності, а в окремих країнах (Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії, Сполучених Штатах Америки) закріплюється не лише принцип рівності прав жінок та чоловіків, але і рівність прав трансгендерів. Але при цьому необхідним є створення механізмів забезпечення не лише гендерної рівності, але і гендерної справедливості, що є одним із критеріїв економічної успішності країни.

У підрозділі 1.3 «Нормативно-правове регулювання здійснення гендерної політики в Україні: сучасний стан» встановлено, що нормативно-правове закріплення гендерної рівності в Україні передусім пов'язано із низкою статей Конституції України (ст.ст. 24, 38, 43, 51, 52, 129 та ін.). З'ясовано, що встановлення змісту принципу гендерної рівності тлумачиться у рішеннях Конституційного Суду України (Рішення Конституційного Суду України № 9-рп/2012 від 12 квітня 2012 р., Рішення Конституційного Суду України № 15-рп/2004 від 2 листопада 2004 р., Рішення Конституційного Суду України № 10-рп/2000 від 28 вересня 2000 р.). Визначено наявність певних розбіжностей між позицією Конституційного Суду України та Європейського Суду з прав людини з питань застосування тесту на пропорційність та співмірність обмежень до людини у співвідношенні із реалізацією принципів рівності. Встановлено, що питання здійснення політики гендерної рівності регламентується в Україні на законодавчому рівні (положення Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» від 8 вересня 2005 р. № 2866-ІУ, Закону України «Про протидію торгівлі людьми»

від 20 вересня 2011 р. № 3739-VI, Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 7 грудня 2017 р. № 2229-VIII), а також на рівні положень підзаконних нормативно-правових актів (Указу Президента України «Про вдосконалення роботи центральних і місцевих органів виконавчої влади щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» від 26 липня 2005 р. № 1135/2005; Постанови Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2006 р. № 1834 «Про затвердження Державної програми з утвердження гендерної рівності в українському суспільстві на період до 2010 р.», що була замінена з ухваленням Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної соціальної програми забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2021 р.» від 11 квітня 2018 р. № 273; Постанови Кабінету Міністрів України «Про проведення гендерно-правової експертизи» від 12 квітня 2006 р. № 504, розпорядження Кабінету Міністрів України від 12 серпня 2022 р. № 752-р. «Про затвердження Державної стратегії забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2030 р. та затвердження операційного плану з її реалізації на 2022–2024 рр.» та ін. Акцентовано на наявності соціального феномену, що виник в умовах воєнного стану, який визначається як феномен «соціальної стійкості», який характеризується перерозподілом соціальних ролей жінки у забезпеченні економічного зростання країни та відновленні громад.

На основі контент-аналізу соціологічних опитувань з питань гендерної рівності, що постійно проводяться в Україні (зокрема, соціологічною групою «Рейтинг» та ін.), встановлено, що до проблем забезпечення ефективності нормативно-правового регулювання відносин із участю жінок та чоловіків необхідно віднести недостатній рівень застосування гендерних підходів у діяльності центральних та місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, зокрема щодо врахування потреб та інтересів різних груп жінок і чоловіків на етапах формування, реалізації та моніторингу політики, планування та розподілу бюджетних коштів, надання послуг. До проблем нормативно-правового регулювання здійснення гендерної політики в Україні віднесено: низьку ефективність реалізації та практики правозастосування гендерно-правової експертизи законопроектів; низьку ефективність дії нормативних та організаційних механізмів забезпечення не лише механізмів гендерної рівності, але і гендерної справедливості.

У **підрозділі 1.4 «Функції та принципи адміністративно-правового регулювання здійснення гендерної політики в Україні»** досліджено функції та принципи адміністративно-правового регулювання здійснення гендерної політики в Україні. Встановлено, що процеси демократизації та гуманізації українського суспільства позначаються на перегляді функціонального змісту адміністративно-правового регулювання суспільних правовідносин загалом і з питань здійснення гендерної політики зокрема. На підставі аналізу теоретико-правових та галузево-правових наукових праць зроблено узагальнюючий висновок, що категорія «принцип адміністративно-правового регулювання»

розуміється як: певні ідеологічні ідеали, що визначаються та характеризуються універсалізацією та всеохоплюючим значенням, що дозволяє їх визначити як нормативний імператив; як засади належності функціонування суб'єктів владних повноважень та інших учасників публічно-управлінських правовідносин; як базис для формування науки та практики адміністративного права та процесу; як нормативний зміст публічно-управлінських правовідносин; як елемент правової системи, що відображує історичні особливості розвитку конкретного суспільства; як певні об'єктивно існуючі закономірності розвитку суспільства, що визначає спрямування регулювання суспільних правовідносин у сфері державного управління; як нормативні вимоги, яким має відповідати діяльність із регулювання публічно-управлінських правовідносин та ін.

Обґрунтовано встановлення змісту принципів адміністративно-правового регулювання здійснення гендерної політики як основоположних правових засад, що дозволяють їх використання для унормування суспільних відносин, у тому числі і допустимості застосування аналогії права. До загальних принципів адміністративно-правового регулювання відносин із здійснення гендерної політики віднесено такі принципи: демократизму, законності, пропорційності публічних і приватних інтересів, справедливості, верховенства права, об'єктивності, гуманізму. До спеціальних принципів адміністративно-правового регулювання здійснення гендерної політики віднесено такі: забезпечення соціального добробуту; забезпечення рівності осіб незалежно від статі та соціальної ролі у суспільстві; створення рівноправних умов для здобуття освіти та професійного розвитку; рівні доступ та можливості до здійснення громадських та політичних прав особи; принцип соціальної стійкості; принцип соціальної співмірності та відповідальності.

Обґрунтовано авторський підхід до нормативного відображення принципів здійснення гендерної політики в Україні, що полягає у необхідності внесення змін до Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» від 8 вересня 2005 р. № 2866-IV шляхом зміни назви Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» на таку «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок, чоловіків та трансгендерних осіб»; доповнення статті 3 частиною другою, яка закріпила б системи основоположних засад (принципів) регуляції таких правовідносин (додаток Б).

З'ясовано на основі аналізу наявних доктринальних підходів розуміння функцій адміністративно-правового регулювання суспільних відносин загалом і з питань здійснення зокрема, що мають розумітися як певні напрями галузевого впливу. Виходячи із вищезазначеного підходу до розуміння функцій адміністративно-правового регулювання суспільних правовідносин зазначено, що гендерна політика є тією сферою, де спрямування діяльності держави має бути реалізовано у таких напрямках, як: утвердження гендерної рівності; недопущення дискримінації за ознакою статі; застосування позитивних дій; запобігання та протидія насильству за ознакою статі, у тому числі всім проявам

насилюства стосовно жінок; забезпечення рівної участі жінок і чоловіків у прийнятті суспільно важливих рішень; забезпечення рівних можливостей жінкам і чоловікам щодо поєднання професійних та сімейних обов'язків; підтримка сім'ї, формування відповідального материнства і батьківства; виховання і пропаганда серед населення України культури гендерної рівності, поширення просвітницької діяльності у цій сфері; захист суспільства від інформації, спрямованої на дискримінацію за ознакою статі.

Зроблено висновок, що реалізація функцій здійснення гендерної політики пов'язується з ефективністю здійснення соціально-економічної функції держави як певного різновиду загальносоціальних функцій права. Наголошено, що соціально-економічний розвиток та функції із його забезпечення мають сприяти успішності та ефективності здійснення гендерної політики в Україні на засадах стимулювання, забезпечення, суспільного розподілу.

Розділ 2 «Адміністративно-правові основи гендерної політики в Україні: інституційний, правозастосовчий та праксеологічний аспекти» складається з чотирьох підрозділів.

У *підрозділі 2.1 «Суб'єктний склад правовідносин із реалізації гендерної політики в Україні»* виокремлено таких суб'єктів правовідносин із реалізації гендерної політики: 1) органи виконавчої влади; 2) державні органи, які не належать до жодної з гілок влади та наділені окремими функціями органів виконавчої влади у сфері реалізації гендерної політики; 3) органи місцевого самоврядування, які здійснюють делеговані повноваження органів виконавчої влади у сфері реалізації гендерної політики; 4) юридичні особи публічного права, які на підставі делегованих повноважень здійснюють окремі функції органів виконавчої влади у сфері реалізації гендерної політики; 5) приватні особи (фізичні особи та юридичні особи приватного права), які на підставі делегованих повноважень здійснюють окремі функції органів виконавчої влади у сфері реалізації гендерної політики.

Вказано, що національний інституційний механізм реалізації гендерної політики забезпечено роботою таких структур, як: 1) Верховна Рада України (підкомітет із питань гендерної рівності й недискримінації Комітету з питань прав людини, деокупації та реінтеграції тимчасово окупованих територій у Донецькій, Луганській областях та Автономній Республіці Крим, місті Севастополі, національних меншин і міжнаціональних відносин; підкомітет із питань дотримання Україною міжнародних зобов'язань у сфері прав людини та гендерної політики у структурі Комітету з питань зовнішньої політики та міжпарламентської співпраці, Міжфракційне депутатське об'єднання «Рівні можливості»); 2) Уповноважений Верховної Ради України з прав людини; 3) Кабінет Міністрів України (Віцепрем'єр-міністр із питань європейської та євроатлантичної інтеграції, Урядовий уповноважений із питань гендерної політики, Комісія з питань координації взаємодії органів виконавчої влади із забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків); 4) центральні органи виконавчої влади (уповноважені особи-координатори з гендерних питань, відповідальні структурні підрозділи, радники, консультативно-дорадчі

органи); 5) Міністерство соціальної політики (уповноважений орган центральної виконавчої влади щодо формування та реалізації політики); 6) обласні державні адміністрації (уповноважені особи-координатори з гендерних питань, відповідальні структурні підрозділи, радники, консультативно-дорадчі органи); 7) органи місцевого самоврядування; 8) організації громадянського суспільства та їх коаліції, платформи, об'єднання; 9) міжнародні організації.

Констатовано, що в Україні діє певна кількість органів, які займаються питаннями реалізації політики щодо гендерної рівності, зокрема: 1) Міжвідомча рада з питань сім'ї, гендерної рівності, демографічного розвитку, запобігання насильству у сім'ї та протидії торгівлі людьми; 2) Департамент гуманітарної та соціальної політики та 3) Експертна рада з питань недискримінації та гендерної рівності при Представникові Уповноваженого ВРУ з прав людини з питань недискримінації та гендерної рівності. Наведеним суб'єктам надано консультативно-дорадчі функції.

Контрольні функції надано: 1) Управлінню моніторингу рівних прав і свобод; 2) Представникові Уповноваженого з дотримання рівних прав і свобод. Координаційні функції надано: 1) Департаменту гуманітарної та соціальної політики; 2) Урядовому уповноваженому з питань гендерної політики; 3) Департаменту сімейної, гендерної політики та протидії торгівлі людьми; 4) Урядовому офісу координації європейської та євроатлантичної інтеграції.

Інформаційно-наглядовими функціями наділено: 1) Експертну раду з питань дискримінації за ознаками статі; 2) Міжвідомчу раду з питань сім'ї, гендерної рівності, демографічного розвитку, запобігання насильству у сім'ї та протидії торгівлі людьми; 3) Управлінню моніторингу рівних прав і свобод; 4) Уповноваженому ВРУ з прав людини; 5) Громадській раді з гендерних питань тощо.

У підрозділі 2.2 «Адміністративно-правові засоби реалізації гендерної політики в Україні» обґрунтовано, що основними адміністративно-правовими засобами реалізації гендерної політики в Україні є: формування законодавства про гендерну рівність та недискримінацію чоловіків і жінок, а також контроль за його виконанням; ефективне забезпечення діяльності державних інституцій, які здійснюють контроль за реалізацією національної гендерної політики; розробка та забезпечення різноманітних соціальних програм та проєктів, пов'язаних із забезпеченням гендерної рівності та гендерної недискримінації; проведення досліджень та публікація результатів цих досліджень з метою забезпечення рівних прав та можливостей як для чоловіків, так і для жінок.

Найбільш ефективними інструментами реалізації гендерної політики визнано: законодавче забезпечення гендерної рівності та недискримінації на державному та міжнародному рівнях. Наголошено на необхідності постійного збору гендерних даних, оскільки ці дані дозволять виявити прогалини, питання, які потребують втручання та кореляції адміністративно-правовими засобами. Констатовано, що нині статистичних досліджень гендерної політики в деяких

сферах не досить, тому подолання цього розриву заслуговує на подальшу увагу і може стати предметом наступного наукового дослідження.

Детальне вивчення статистичних даних, отриманих за результатами Всесвітнього економічного форуму 2024 р., дало підстави акцентувати увагу на найактуальніших питаннях гендерної рівності та недискримінації за ознакою статі. Крім того, підкреслено, що питання гендерної дискримінації, запобігання та викорінення гендерно зумовленого насильства в умовах війни потребує окремого наукового дослідження. Протягом останнього року в Україні ведуться активні бойові дії, йде повномасштабна війна, внаслідок якої порушуються права і свободи людини та громадянина значної частини населення України, серед яких як жінки та чоловіки, так і діти.

У *підрозділі 2.3 «Громадськість у забезпеченні реалізації гендерної політики в Україні»* зроблено висновок, що нові інструменти багаторівневого врядування, починаючи з національної політики територіального виміру, а саме місцевих партнерств, і закінчуючи тим, як національна держава інкорпорує м'яке право Європейського Союзу та нові відносини, що встановлюються між різними суб'єктами на різних рівнях, є визнанням важливості організацій громадянського суспільства в управлінні з точки зору стратегічних суспільних цілей, таких як стале економічне зростання, соціальна згуртованість та гендерна рівність.

Вказано, що концепції мейнстрімінгу та розширення прав і можливостей є двома типовими інструментами переходу до нових способів управління. Політика мейнстрімінгу створює величезний виклик щодо можливості зміни усталених раціональностей та інститутів у державі, приватному секторі та громадянському суспільстві, а також у відносинах між цими сферами, що ґрунтуються на структурах, які включають та відтворюють нерівність між жінками та чоловіками. Таким чином, форми управління, типові для ієрархічного управління української держави, поєднуються з іншими способами управління, більш переконливими, горизонтальними, мережевими, діалогічними та знизу вгору.

Доведено, що стратегія розширення прав і можливостей полягає в тому, щоб припустити, що громадськість здатна висловлювати точку зору тих самих груп населення та соціальних груп, тобто, що вони дійсно представляють ці групи і що вони мають можливість бути почутими на нових етапах управління, що в громадянському суспільстві немає внутрішніх розбіжностей, конфліктів і конкуренції, а ці відмінності можуть бути легко вирішені шляхом переговорів або діалогу.

Зроблено висновок, що структурні виміри українського суспільства у забезпеченні реалізації гендерної політики в Україні мають бути на першому плані з точки зору розуміння та управління гендерною рівністю. Складність наявної динаміки, а також багатогранний спосіб, у який громадянське суспільство ставиться до гендерної рівності в процесі забезпечення реалізації гендерної політики в Україні, зводиться до того, що його роль фактично обмежується сферою надання послуг та сферою зайнятості та здоров'я тощо.

У підрозділі 2.4 «Гарантії ефективності реалізації гендерної політики в Україні» обґрунтована доцільність розробити у національному законодавстві положення про обов'язковість призначення радників та радниць з гендерних питань у всіх сферах соціального життя держави, оскільки відсутність таких положень тягне низку ризиків щодо фаховості наявних радників та радниць та відсутності у них мотивації (оскільки ці посади нині передбачають обов'язки на громадських засадах) до ефективного виконання повноважень, покладених на них державою.

Зроблено висновок, що в умовах воєнних загроз право на рівність усе більше набуває індивідуального значення, тому варто говорити про доцільність забезпечення такого права як невід'ємного основоположного права кожної людини, фактично варто говорити про те, що рівність є передумовою реалізації не тільки гендерної політики, а й основою інших прав і свобод людини та громадянина. Крім того, юридичні гарантії ефективності реалізації гендерної політики в Україні являють собою певну систему засобів, спрямованих на утвердження у суспільстві гармонійного стану, узгодженості, злагоди, єдності, консенсусу між суб'єктами правовідносин на всіх рівнях з метою ефективної реалізації, охорони та захисту права рівності. При цьому ефективність гарантій реалізації гендерної політики в Україні залежить від оптимального підходу законодавця в процесі становлення економічних, політичних та інших чинників.

Доведено, що найважливішими складниками нормативних практик, які формують зміст гарантій ефективності реалізації гендерної політики в Україні та відповідно забезпечення рівності загалом, є питання безпекового характеру, протидія різним проявам дискримінації, соціальної відповідальності та моральних цінностей.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення та нове вирішення наукового завдання, що полягає в установленні характеристики адміністративно-правових основ гендерної політики в Україні. За результатами дослідження підсумовано:

1. Зроблено висновок, що здійснення гендерної політики має не лише юридичне, соціальне значення, але має відображати і економічні потреби суспільства, що пов'язується із порушенням прав жінок чи осіб, які не мають визначеної статевої приналежності, для доступу до низки сфер виробництва через неможливість здобуття відповідної професійної чи вищої освіти, через створення перешкод реалізації права особи на охорону здоров'я та інших видів публічних послуг.

Акцентовано, що гендер належить до характеристики індивідуума як учасника соціальних (суспільних) відносин, тоді як стать характеризує особу з точки зору її біологічних та фізіологічних ознак, що має бути основою для встановлення змісту гендерної політики та напрямів її реалізації.

2. Зроблено висновок, що відповідно до норм чинного законодавства сучасних демократичних країн на конституційному рівні закріплюється принцип гендерної рівності, а в окремих країнах (Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії, Сполучених Штатах Америки) закріплюється не лише принцип рівності прав жінок та чоловіків, але і рівність прав трансгендерів. Але при цьому необхідним є створення механізмів забезпечення не лише гендерної рівності, але і гендерної справедливості, що є одним із критеріїв економічної успішності країни.

3. Встановлено, що питання здійснення політики гендерної рівності регламентується в Україні на законодавчому рівні (положення Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» від 8 вересня 2005 р. № 2866-ІУ, Закону України «Про протидію торгівлі людьми» від 20 вересня 2011 р. № 3739-VI, Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 7 грудня 2017 р. № 2229-VIII), а також на рівні положень підзаконних нормативно-правових актів (Указу Президента України «Про вдосконалення роботи центральних і місцевих органів виконавчої влади щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» від 26 липня 2005 р. № 1135/2005; Постанови Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2006 р. № 1834 «Про затвердження Державної програми з утвердження гендерної рівності в українському суспільстві на період до 2010 р.», що була замінена з ухваленням Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної соціальної програми забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2021 р.» від 11 квітня 2018 р. № 273; Постанови Кабінету Міністрів України «Про проведення гендерно-правової експертизи» від 12 квітня 2006 р. № 504, розпорядження Кабінету Міністрів України від 12 серпня 2022 р. № 752-р. «Про затвердження Державної стратегії забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2030 р. та затвердження операційного плану з її реалізації на 2022–2024 рр.» та ін.).

Акцентовано на наявності соціального феномену, що виник в умовах воєнного стану, який визначається як феномен «соціальної стійкості», який характеризується перерозподілом соціальних ролей жінки у забезпеченні економічного зростання країни та відновленні громад.

До проблем нормативно-правового регулювання здійснення гендерної політики в Україні віднесено: низьку ефективність реалізації та практики правозастосування гендерно-правової експертизи законопроектів; низьку ефективність дії нормативних та організаційних механізмів забезпечення не лише механізмів гендерної рівності, але і гендерної справедливості.

4. До загальних принципів адміністративно-правового регулювання відносин зі здійснення гендерної політики віднесено такі принципи: демократизму, законності, пропорційності публічних і приватних інтересів, справедливості, верховенстві права, об'єктивності, гуманізму.

До спеціальних принципів адміністративно-правового регулювання здійснення гендерної політики необхідно віднести такі: забезпечення соціального добробуту; забезпечення рівності осіб незалежно від статі та соціальної ролі у суспільстві; створення рівноправних умов для здобуття освіти та професійного розвитку; рівні доступ та можливості до здійснення громадських та політичних прав особи; принцип соціальної стійкості; принцип соціальної співмірності та відповідальності.

Зроблено висновок, що реалізація функцій здійснення гендерної політики пов'язується із ефективністю здійснення соціально-економічної функції держави як певного різновиду загальносоціальних функцій права.

Наголошено, що соціально-економічний розвиток та функції із його забезпечення мають сприяти успішності та ефективності здійснення гендерної політики в Україні на засадах стимулювання, забезпечення, суспільного розподілу.

5. Виокремлено таких суб'єктів правовідносин із реалізації гендерної політики: органи виконавчої влади; державні органи, які не належать до жодної з гілок влади та наділені окремими функціями органів виконавчої влади у сфері реалізації гендерної політики; органи місцевого самоврядування, які здійснюють делеговані повноваження органів виконавчої влади у сфері реалізації гендерної політики; юридичні особи публічного права, які на підставі делегованих повноважень здійснюють окремі функції органів виконавчої влади у сфері реалізації гендерної політики; приватні особи (фізичні особи та юридичні особи приватного права), які на підставі делегованих повноважень здійснюють окремі функції органів виконавчої влади у сфері реалізації гендерної політики; організації громадянського суспільства та їх коаліції, платформи, об'єднання; міжнародні організації.

6. Обґрунтовано, що основними адміністративно-правовими засобами реалізації гендерної політики в Україні є: формування законодавства про гендерну рівність та недискримінацію чоловіків і жінок, а також контроль за його виконанням; ефективне забезпечення діяльності державних інституцій, які здійснюють контроль за реалізацією національної гендерної політики; розробка та забезпечення різноманітних соціальних програм та проєктів, пов'язаних із забезпеченням гендерної рівності та гендерної недискримінації; проведення досліджень та публікація результатів цих досліджень з метою забезпечення рівних прав та можливостей як для чоловіків, так і для жінок.

Доведено, що з початком впровадження гендерної політики в Україні завдяки європейському та національному законодавству вдалося закласти адміністративно-правові засади основних правових можливостей гендерних трансформацій; вдалося значно розширити гендерний складник у різних сферах суспільного життя. Зокрема, важливі гендерні підходи були впроваджені у правотворчій, правозастосовчій діяльності та сфері захисті. Вивчення взаємних практик у прийнятті нормативно-правових актів, спрямованих на формування та реалізацію гендерної політики, а також узагальнення різних гендерних трансформацій та розширення різноманітних заходів, спрямованих на

забезпечення гендерного балансу, позитивно вплинули не лише на гендерну політику, а й на рівень правової культури та свідомості українського суспільства загалом.

Найбільш ефективними інструментами реалізації гендерної політики визнано: законодавче забезпечення гендерної рівності та недискримінації на державному та міжнародному рівнях. Наголошено на необхідності постійного збору гендерних даних, оскільки ці дані дозволять виявити прогалини, питання, які потребують втручання та кореляції адміністративно-правовими засобами.

7. Вказано, що зовнішня ефективність участі громадськості у забезпеченні реалізації гендерної політики в Україні не може бути без певного ступеня ефективності на внутрішньому рівні. Це означає, що громадськість, яка не має практик та рефлексивності, натхненних принципами гендерної рівності, навряд чи зможе експортувати/поширювати найкращі практики у цій сфері. Саме тому у зовнішньому вимірі участь громадськості у забезпеченні реалізації гендерної політики в Україні навряд чи можна вважати частиною громадянського суспільства з огляду на їх сильний ізоморфізм як з державою, так і з ринком, в організаціях громадянського суспільства можна часто спостерігати велику дистанцію від політичної сфери; віддаленість від публічної сфери та суспільних проблем, а також відсутність висвітлення їхньої діяльності в довгостроковій перспективі та в ширших масштабах боротьби з дискримінацією, нерівністю та несправедливістю.

Зроблено висновок, що структурні виміри українського суспільства у забезпеченні реалізації гендерної політики в Україні мають бути на першому плані з точки зору розуміння та управління гендерною рівністю. Складність наявної динаміки, а також багатогранний спосіб, у який громадянське суспільство ставиться до гендерної рівності в процесі забезпечення реалізації гендерної політики в Україні, зводиться до того, що його роль фактично обмежується сферою надання послуг, сферою зайнятості та здоров'я тощо.

8. Обґрунтована доцільність у національному законодавстві розробити положення про обов'язковість призначення радників та радниць з гендерних питань у всіх сферах соціально-економічного та політичного життя держави, оскільки відсутність таких положень тягне низку ризиків щодо фаховості наявних радників та радниць та відсутності у них мотивації (оскільки ці посади нині передбачають обов'язки на громадських засадах) до ефективного виконання повноважень, покладених на них державою.

Зроблено висновок, що в умовах воєнних загроз право на рівність усе більше набуває індивідуального значення, тому варто говорити про доцільність забезпечення такого права як невід'ємного основоположного права кожної людини. Фактично можна говорити про те, що рівність є передумовою реалізації не тільки гендерної політики, а й основою інших прав і свобод людини та громадянина. Крім того, юридичні гарантії ефективності реалізації гендерної політики в Україні являють собою певну систему засобів, спрямованих на утвердження у суспільстві гармонійного стану, узгодженості, злагоди, єдності, консенсусу між суб'єктами правовідносин на всіх рівнях з

метою ефективної реалізації, охорони та захисту права рівності. При цьому ефективність гарантій реалізації гендерної політики в Україні залежить від оптимального підходу законодавця в процесі становлення економічних, політичних та інших чинників.

СПИСОК ПРАЦЬ, ОПУБЛІКОВАНИХ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

Статті, в яких опубліковано основні наукові результати дисертації:

1. Кравченко О.С. Функції та принципи адміністративно-правового регулювання здійснення гендерної політики в Україні. *Київський часопис права*. 2024. № 2. С. 160–166. DOI: <https://doi.org/10.32782/klj/2024.2.24>.
2. Кравченко О.С., Павленко Л.В. Щодо удосконалення адміністративно-правового регулювання здійснення гендерної політики в Україні. *Київський юридичний журнал*. 2024. № 5. С. 23–28. DOI: <https://doi.org/10.32782/klj-2024-5.03>.
3. Кравченко О.С. Гендерна політика в Україні: світові тенденції та гарантії ефективності реалізації. *KELM (Knowledge, Education, Law, Management)*. 2024. № 3(63). С. 118–124. DOI: <https://doi.org/10.51647/kelm.2024.3.19>.
4. Кравченко О.С. Суб'єктний склад правовідносин із реалізації гендерної політики в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 7. С. 587–590. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-7/140>.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

1. Кравченко О.С. Щодо співвідношення категорій «гендер» та «стать»: адміністративно-правовий аспект. *Юридичні науки: проблеми та перспективи* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 23–24 лютого 2024 р. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2024. С. 226–228. DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-374-6-64>.
2. Кравченко О.С. Нормативно-правове регулювання здійснення гендерної політики в Україні. *Теоретичні та практичні проблеми реалізації норм права* : матеріали IX Міжнародної науково-практичної конференції, м. Кременчук, 22–23 грудня 2023 р. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2023. С. 475–478. DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-351-7-129>.
3. Кравченко О.С. Міжнародно-правове регулювання здійснення гендерної політики. *Восьмі Таврійські юридичні наукові читання* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 16–17 червня 2023 р. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2023. С. 322–324. DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-318-0-87>.

АНОТАЦІЇ

Кравченко О.С. Адміністративно-правові основи гендерної політики в Україні. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. – ДВНЗ «Ужгородський національний університет», Ужгород, 2024.

У роботі визначено, що в межах цієї дисертації рівність буде розглядатися як регулятор суспільних відносин, що є певним принципом правового регулювання та формування і функціонування суспільства, досягнення якого є безумовним імперативом.

При цьому рівність у межах правових підходів розуміється: як принцип нормативного регулювання суспільних відносин; як соціальна цінність; як правовий інститут; як характеристика правового статусу особи; як характеристика механізму нормативно-правового забезпечення прав і свобод людини.

Визначено, що реалізація рівності відбувається через такі складники її розуміння, як: рівність особи перед законом; рівність особи у здійсненні права на судовий захист; рівність доступу до інформації; рівність доступу до публічного управління; рівність правових статусів. Підкреслено велике значення, яке має дотримання принципу рівності як принципу реалізації адміністративно-правового статусу. Адміністративно-правовий статус особи віднесено до динаміки публічно-управлінських правовідносин. Акцентовано, що встановлення адміністративно-правового статусу приватної особи визначає межі діяльності у сфері публічно-управлінських правовідносин.

Визначено, що дотримання принципу рівності у реалізації та захисті адміністративно-правового статусу приватної особи, адже саме він є складовою частиною системи гарантій забезпечення як рівних можливостей у здійсненні суб'єктивних пасивних управлінських прав (зокрема, права бути вибраним), так і суб'єктивних активних управлінських прав (як права вибирати та брати участь у проведенні референдуму чи виборів).

Встановлено, що розуміння реалізації принципу рівності залежить не лише від об'єктних характеристик правовідносин, але має враховувати і суб'єктні ознаки відповідної сфери. Наголошено, що вирішальне значення для конкретизації змісту цього принципу має його суб'єкт (суб'єкт права, правове становище якого цей принцип визначає).

З'ясовано, що застосування категорії «гендер» починається із другої половини XX ст., що хоча і пов'язується із категорією «стать», але при цьому насамперед має розглядатися як соціокультурна категорія, допускаючи право особи вибирати свою статеву приналежність, не розглядаючи її як імператив, що діє від народження. Отже, гендер може розглядатися як соціальна свобода, а стать – як біологічна свобода.

Підкреслено, що відмежування статі і гендеру дійсно має враховувати не лише біологічні ознаки та характеристики, але і будуватися на соціальних ознаках здійснення наданих особі прав. Зроблено висновок, що гендер належить до характеристики індивідуума як учасника соціальних (суспільних) відносин, тоді як стать характеризує особу з точки зору її біологічних та фізіологічних ознак, тобто підкреслено, що гендер є більш широкою категорією, що здатна відобразити не лише біологічні характеристики особи, але і встановлює зміст певної соціальної ролі особи. Наголошено, що гендерна структура особистості відображує її соціальні емоції, її роль у сімейних відносинах, її роль як учасника освітньо-культурного національного простору, що комплексно встановлює її здатність усвідомити свою гендерну ідентичність.

Зроблено висновок, що здійснення гендерної політики має не лише юридичне, соціальне значення, але має відображати і економічні потреби суспільства, що пов'язуються із порушенням прав жінок чи осіб, які не мають визначеної статевої приналежності, для доступу до низки сфер виробництва через неможливість здобуття відповідної професійної чи вищої освіти, через створення перешкод реалізації права особи на охорону здоров'я та інших видів публічних послуг.

Ключові слова: адміністративно-правове регулювання, адміністративно-правові основи, гендерна політика, органи публічної влади, рівні права.

Kravchenko O.S. Administrative and Legal Foundations of Gender Policy in Ukraine. – Qualification scientific work on the rights of the manuscript.

Thesis for a candidate degree in law sciences by speciality 12.00.07 – administrative law and process; financial law; information law. – Uzhgorod National University, Uzhhorod, 2024.

The paper determines that within the framework of this dissertation, equality will be considered as a regulator of social relations, which is a certain principle of legal regulation and the formation and functioning of society, the achievement of which is an unconditional imperative.

At the same time, equality within the framework of legal approaches is understood: as a principle of normative regulation of social relations; as a social value; as a legal institution; as a characteristic of the legal status of a person; as a characteristic of the mechanism of normative and legal support of human rights and freedoms.

It is determined that the implementation of equality occurs through such components of its understanding as: equality of a person before the law; equality of a person in exercising the right to judicial protection; equality of access to information; equality of access to public administration; equality of legal statuses. The importance of observance of the principle of equality as a principle of implementation of administrative and legal status is emphasized. The administrative-legal status of a person is related to the dynamics of public-administrative legal relations. It is emphasized that the establishment of the administrative and legal status of a private

person determines the boundaries of activity in the field of public administrative legal relations.

It is determined that compliance with the principle of equality in the implementation and protection of the administrative and legal status of a private person, since it is part of the system of guarantees for ensuring both equal opportunities in the exercise of subjective passive managerial rights (in particular, the right to be elected) and subjective active managerial rights (such as the right to elect and participate in a referendum or elections).

It is established that the understanding of the implementation of the principle of equality depends not only on the object characteristics of legal relations, but should also take into account the subjective features of the relevant sphere. It is emphasized that the decisive factor for concretizing the content of this principle is its subject (the subject of law, the legal status of which is determined by this principle).

It is found that the use of the category of “gender” begins in the second half of the XX century, which, although it is associated with the category of “sex”, should first of all be considered as a socio-cultural category, allowing the right of a person to choose his or her sex, and not considering it as an imperative valid from birth. Thus, gender can be seen as social freedom and sex as biological freedom.

It is emphasized that the distinction between sex and gender should really take into account not only biological signs and characteristics, but also be based on social signs of the exercise of the rights granted to a person. It is concluded that gender refers to the characteristics of an individual as a participant in social (social) relations, while sex characterizes a person in terms of its biological and physiological characteristics, that is, it is emphasized that gender is a broader category that can reflect not only the biological characteristics of a person, but also establishes the content of a certain social role of a person. It is emphasized that the gender structure of an individual reflects his social emotions, his role in family relations, his role as a participant in the educational and cultural national space, which comprehensively establishes his ability to realize his gender identity.

Key words: administrative and legal framework, administrative and legal regulation, equal rights, gender policy, public authorities.

Підписано до друку 07.10.2024. Формат 60х90/16. Папір офсетний.
Друк цифровий. Умовн. друк. арк. 0,9. Тираж 100 прим. Зам. № 1116.
Видавництво і друкарня – Видавництво «Юридика»
65101, Україна, м. Одеса, вул. Інглезі, 6/1
Телефони: +38 (095) 934-48-28, +38 (097) 723-06-08
E-mail: mailbox@juridica.od.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 7653 від 18.08.2022 р.